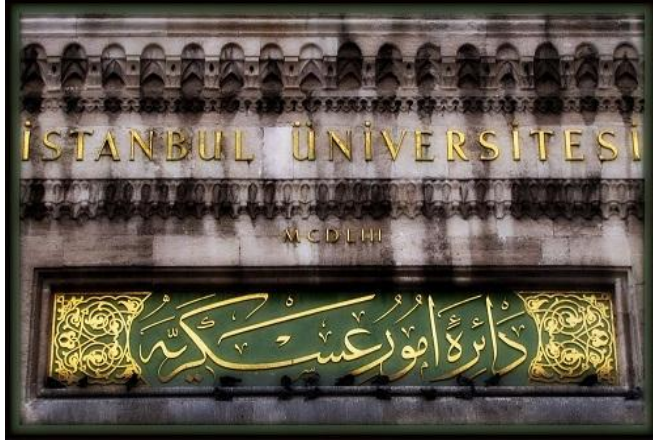

ÜNİVERSİTENİN ÜZERİNDEN GEÇEN BULDOZER: 1933 ÜNİVERSİTE REFORMU

Prof. Dr. Ekrem Buğra EKİNCİ, 04 Eylül 2013 Çarşamba

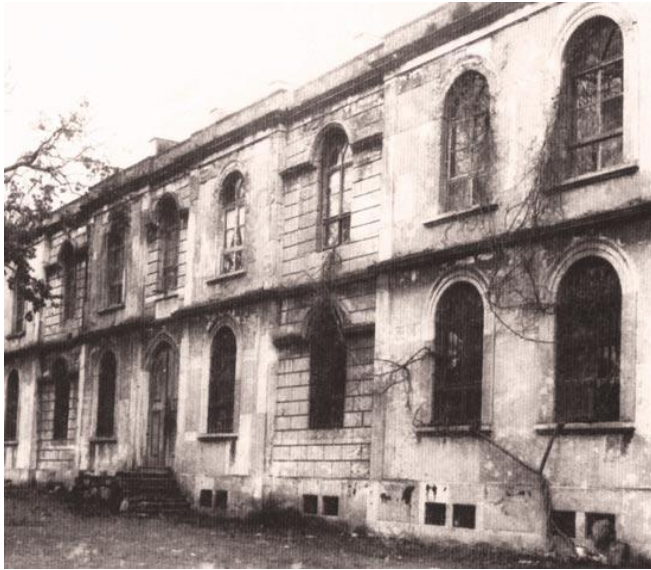
<http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=469>

Hükümet, el-peñçe duran ilim adamı istemiyor. İyi ama tarihî hâdiselere bakılacak olursa, bu pek de kolay gözükmüyor. Hele 1933 Üniversite Reformu düşünülürse...

İstanbul Üniversitesi'nin eskiden Harbiye Nezâreti'ne ait olan ve tuğrası hoyratça sökülmüş tarihî kapısı üzerinde 1453 tarihi yazıyor. Ama bu doğru değil. İstanbul Üniversitesi 1933 senesinde kuruldu. 1453, Sultan Fatih'in Ayasofya Medresesi'ni kurduğu tarihtir. Bu medrese 1924'te diğerleriyle beraber kapatıldı.

1934'de çirkin görünüyor gerekçesiyle yıkıldı. Avrupa'da Bologna gibi 1088'den beri faaliyette olan köklü üniversiteler varken; üstelik bunlar akademik derecelendirmede, kıyafet, isim ve mimarîde Endülüs'ü numune almışken; memleketimizdeki emsallerinin inkılâp uğruna yok edilmiş olması üzücüdür. Binaların kapısına bazı uyanık esnafın yaptığı gibi eski bir tarih yazmakla olmuyor. Adama hangi geleneğinizi muhafaza ettiniz diye sorarlar. Orta ve Yeniçağ'da Avrupa'daki üniversitelere, krallar bile doğrudan müdahale etmeyi göze alamazdı.

Ayasofya Medresesi

Mimlenen üniversite

İlk modern üniversite, cumhuriyet idaresi tarafından kurulmuş değildir. İstanbul Üniversitesi'nin kökü, Sultan II. Mahmud zamanına kadar ulaşır. Osmanlılarda önceleri yüksek tahsil medreselerde yapılırken, Tanzimat'tan sonra Avrupa'dakine benzer bir maarif sistemi kabul edildi. Islahatın icap ettirdiği elemanları yetiştirmek üzere tıbbiye, baytar, mühendislik, hukuk, mülkiye gibi yüksek mektepler kuruldu.

Bunların bağlandığı **Dârülfünûn**, yani “**fenler evi**”, Avrupa’daki benzerleri gibi bir üniversite idi. Bünyesinde dünya çapında hocaların ders verdiği Edebiyat, Fen, İlahiyat, Tıp (Eczacılık ve Dişçilik) gibi fakülteler vardı. 1900’de son hâlini almıştır. İstanbul Tıp Fakültesi’nin dünyada bir eşi Viyana’da idi. Dârülfünûn mezunları, beynelmilel itibara sahipti.

Dârülfünûn, muhtariyeti (otonomiyi, özerkliği) haizdi. Bu ise, Cumhuriyetten sonra idareyi ele alan Tek Parti hükümetini rahatsız ediyordu. Cumhuriyet ilan edildiğinde, “siyasî cereyanlardan uzak durmak gerekçesiyle” **tebrik telgrafı** çekmemesi ve 1928 **Harf İnkılâbı**’na sıcak bakmaması sebebiyle Dârülfünûn mimlenmişti. 1932 senesinde tertiplenen Tarih Kongresi’nde, Gazi’nin ortaya attığı ve dünya dillerinin tümünün Türkçe’den geldiğine dair **Güneş-Dil Teorisi**’ne, Dârülfünûn’dan iki tanınmış edebiyat ve tarih profesörü Mehmed Ali Aynî ile Zeki Velidi Togan **açıkça karşı çıkmak** gafletinde bulundu. Diğer hocalar da ima yoluyla muhalefet ettiler. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. Dârülfünûn’un **ölüm fermanı** o gün imzalandı.

Bayezid Meydanı'ndaki Dârülfünun-i Osmanî Binası (1909)

İmdada yetişen Hitler

Maarif vekilliğine tayin olunan eski İstiklâl Mahkemesi hâkimi **Reşit Galip**, “objektif ve isabetli karar” vereceğini düşünerek, İsviçre’den Türkçe bilmeyen ve Türkiye’de hiç bulunmamış maarifçi **Alfred Malche**’yi getirtti. Onun hazırladığı 66 sayfalık bir rapor istikametinde, inkılâplar karşısında “**tarafsız kalmakla**” suçlanan Darülfünun, 1933 Temmuz ayında çıkarılan 2252 sayılı kanun ile kapatıldı. Yerine İstanbul’da Maarif Vekâletine bağlı, **otonomisi olmayan yeni bir üniversite** kurulması kararlaştırıldı. İlahiyat Fakültesi kapatıldı. Dârülfünun’un 155 hocasından **96’sının işine son verildi**. İmdada ülkesindeki Yahudileri tazyik edip kaçırılan Hitler yetişti. Zürih’te kurulan “Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti” reisi Schwarz, Ankara’ya geldi. Onun teşebbüsüyle bu hocalardan 34 tanesi İstanbul’a getirildi. İktisatçı Röpke, Rüstow, Kessler, Neumark; kimyacı Arndt, Haurowitz, Alsleben; tıpçı Schwartz, Nissen, Eckstein; müzikolog Hindemith, Ebert, Zuckmayer; hukukçu Hirsh, Hönig; mimar Reuter bunların en meşhurlarıdır. Yetmeyince, inkılâba sadakati ile tanınan **lise mezunları** bir gecede profesör yapılarak kadroya alındı. Hocaları tayin ve azil salahiyeti, hükümete verildi. Müderris, muallim, muid, emin yerine, profesör, doçent, asistan, rektör tabirleri kondu. Alman hocalar, mevcut sahalarda varlık gösterdiği gibi; bazıları müzik, tiyatro, mimari gibi modern sahalarda yeni rejimin beklentilerine hizmet sundular. Böylece Türkiye’de **küçük bir Almanya** kurdular. Aralarında sosyalistler de vardı, liberaller de. Hepsine yeni bir hayat kuracakları için Türk hocalara verilenlerden üç ile on misli arasında maaş verildi. Bu profesörlerin de kıymeti bilinmedi; İkinci Cihan Harbi’nden sonra birer ikişer ilme ve ilim adamına kıymet veren Amerika; İngiltere gibi memleketlere göçtüler.

Tıp fakültesinde vazifeye başlayan Philipp Schwartz, “**Benden evvel bu kürsüde kim vardı?**” diye sorduğunda, “**Hamdi Suad**” cevabını alınca, “**Eyvah, ben Hamdi Suad’ın yerine mi geldim? Onun yeri doldurulmaz**” demiştir. Hamdi Suad, dünya çapında buluşları olan bir patolog idi. Aslen İttihatçı olduğu halde, Osmanlı tarihini sevdirmekle suçlanan Ahmed Refik Altınay da atılanlar arasında idi. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Babanzade Ahmet Naim, Şekip Tunç gibi büyük felsefeciler, gelenekçi bulunarak tasfiye edilirken; yerlerine **pozitivist** Hans Reichenbach getirildi. Her devrin adamı olmakla tanınan, 1928’den önce harf inkılâbı aleyhine, hemen ardından da lehine yazı yazan **Köprülü Fuad Bey**, sadakatinin karşılığını aldı; tasfiyeden kurtuldu. Atılan hocalar, rejim aleyhtarı sayıldığı için **çok büyük**

sıkıntıya düştü. Muallimlik bulabilenler şanslı idi. Hamdi Suad, üzüntüden verem olup vefat etti. Üniversitede hatırası için merasim yapılması istenince, telaşlanan rektör kapıları bile kapattırdı. Kimyacı Cevad Mazhar **intihar** etti. İstanbul Üniversitesi ise sıradan bir **üçüncü dünya mektebi** seviyesine düştü. Yıllarca doktora yaptıracak hoca bulunamadı. Zamanın hükümeti, **“ilim yerine idealistliği ön planda tuttuk”** diye kendini müdafaa etti. Türkiye’de üniversitenin misyonunu bu söz izaha kâfidir. En kötüsü, imparatorluk zamanında bile benzeri görülmemiş şekilde, iktidara el-pençe divan duran/durmaya mecbur olan hoca prototipi meydana getirdi. Bu bakımdan 1933 reformu, kendisinden bekleneni yerine getirmeye muvaffak oldu.

Üniversiteden atılan hocalara dair Cemal Nadir'in iki karikatürü. Sağda Hamdi Suad.